

LATVIJAS REPUBLIKAS TIESĪBSARGS

Baznīcas iela 25, Rīga, LV 1010, tālr.: 67686768, fākss: 67244074, E-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv

Rīgā

2014.gada 12. maijā Nr.6-1/786

**Latvijas denacionalizēto un municipālo
māju īrnieku un dzīvokļu īpašnieku asociācijai**
Dzirnavu iela 102a
Rīgā, LV-1050

Zināšanai: **Ekonomikas ministrijai**
Brīvības ielā 55
Rīgā, LV-1519

Par informācijas sniegšanu

Tiesībsarga birojā ir saņemts kolektīvs iesniegums (reģ. 16.04.2014. ar Nr.600), kurā norādīts uz nepieciešamību izstrādāt un pieņemt likumprojektu par kompensācijām denacionalizēto namu īrniekiem, kurš būtu atbilstošs demokrātiskas sabiedrības normām un atrisinātu denacionalizēto namu īrnieku problēmu.

Tiesībsargs vairākkārt ir sniedzis informāciju denacionalizēto namu īrniekiem, norādot, ka fakts, ka īpašuma tiesību atjaunošanas rezultātā denacionalizēto un likumīgajiem īpašniekiem atdoto namu īrniekiem vienlaikus mainījās izīrētājs, pats par sevi nav uzskatāms par cilvēktiesību pārkāpumu. Organizējot denacionalizācijas procesu valstī, bija svarīgi, lai tiktu nodrošinātas tiesības uz mājokli.

Valstij bija pienākums paredzēt, ka daļa denacionalizēto namu īrnieku būs sociāli mazaizsargāti, tādēļ bija nepieciešams savlaicīgi veikt pasākumus šo personu kategorijas tiesību uz mājokli nodrošināšanai. Lai arī denacionalizācijas process valstī tika uzsākts jau 1991.gadā, valsts atbalsts šai iedzīvotāju kategorijai tika paredzēts tikai 1997.gada otrajā pusē, kad stājās spēkā likums „Grozījumi likumā „Par valsts un pašvaldību palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā”” (šī brīža redakcijā „Par palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā”). Ar šo likumu denacionalizēto namu īrnieki tika noteikti kā viena no personu grupām, kuras bija tiesīgas saņemt valsts un pašvaldību palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā.

Laika posmā no 2002.gada 1.janvāra līdz 2006.gada 31.decembrim pastāvēja likumā “Par dzīvojamo telpu īri” noteiktais dzīvojamo telpu īres maksas maksimālā apmēra ierobežojums denacionalizētajās un likumīgajiem īpašniekiem atdotajās mājās, jeb “īres griesti”. Šādā veidā denacionalizēto namu īrnieku mājokļa problēmu risināšanu likumdevējs mēģināja novirzīt uz denacionalizēto namu īpašniekiem.

Denacionalizēto namu īrnieki kā personu kategorija, kura būtu tiesīga pretendēt uz palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā, likumā atkārtoti tika ietverta 2003.gadā. Ar grozījumiem, kas izdarīti 2003.gada 11.septembrī, likuma "Par pašvaldību palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā" (turpmāk tekstā arī - Likums) 14.pants tika papildināts ar septīto daļu, paredzot denacionalizētu namu īrniekiem kā atsevišķai kategorijai pretendēt uz pašvaldības palīdzību dzīvokļa jautājuma risināšanā.

Lai arī sociāli mazaizsargātiem denacionalizēto namu īrniekiem bija iespēja izmantot citus sociāli mazaizsargātām personu grupām paredzētus palīdzības veidus, tomēr palīdzības sniegšana šādā apjomā bija nepietiekama, lai sasniegtu savu mērķi, līdz ar to šī palīdzība bija vērtējama kā starptautiskajos cilvēktiesību dokumentos ietvertajiem nosacījumiem neatbilstoša.

Tādējādi aktīvu līdzdalību denacionalizēto namu īrnieku problēmu risināšanā valsts organizēja ar Likuma grozījumiem, paredzot arī citus palīdzības veidus denacionalizēto namu īrniekiem. Likums tika papildināts ar 26.¹ un 27.¹ pantu, kas paredzēja jaunus dzīvokļa palīdzības veidus, proti, dzīvojamās telpas atbrīvošanas pabalstu un palīdzību dzīvojamās telpas iegādei vai būvniecībai, kas ietvēra tādas inovatīvas palīdzības formas, kā valsts izsniegtu galvojumu vai arī pilnībā vai daļēji segtus kredītprocentu maksājumus dzīvojamās telpas iegādei vai būvniecībai.

Savukārt ar 2007.gada 10.maija likumu „Grozījumi likumā „Par palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā”” tika paredzēti vēl divi jauni palīdzības veidi, proti, pašvaldības nomātās dzīvojamās telpas izīrēšana un palīdzība dzīvojamās mājas renovācijai un restaurācijai.

Bez iepriekš minētajiem palīdzības veidiem denacionalizēto namu īrniekiem tika dota iespēja izmantot arī tos palīdzības veidus dzīvokļa jautājuma risināšanā, kas likumā paredzēti visiem īrniekiem neatkarīgi no īpašuma piederības, t.i., pašvaldībai piederošas vai uz likumīga pamata pašvaldības lietojumā esošas dzīvojamās telpas izīrēšana, sociālā dzīvokļa izīrēšana, nodrošināšana ar pagaidu dzīvojamo telpu. Izvērtējot likumā „Par palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā” ietvertos palīdzības veidus gan denacionalizēto namu īrniekiem, gan pārējām personu grupām, var secināt, ka kopumā valstī paredzētais palīdzības apjoms dzīvokļa jautājumu risināšanā vismaz formāli atbilst starptautiskajos cilvēktiesību dokumentos izvirzītajiem nosacījumiem.

Tomēr jāņem vērā, ka viens no pamatkritērijiem valsts garantētās palīdzības piešķiršanai ir personas maznodrošinātība. Starptautiskie dokumenti uzliek valstīm pienākumu realizēt mājokļu politiku, tomēr sociālajās tiesībās, kas izriet no valsts pienākuma sniegt palīdzību mājokļu jomā, valsts realizē šo politiku savu finansiālo iespēju robežās. Valsts kā galveno kritēriju palīdzības piešķiršanai ir noteikusi personas ienākumu līmeņa apmēru, kur deleģētā institūcija - katra pašvaldība savas kompetences robežās nosaka šī līmeņa noteikšanas kritērijus.

Denacionalizēto namu īrniekiem, kuriem ir salīdzinoši nelieli ienākumi, normatīvajos aktos noteiktie labvēlīgie nosacījumi ir pamatoti un adekvāti. *Denacionalizēta nama īrnieka statuss nenozīmē, ka persona ir sociāli mazaizsargāta un nespēj patstāvīgi risināt savu mājokļa jautājumu, tādēļ, vērtējot denacionalizēto īrnieku tiesības pretendēt palīdzības saņemšanai mājokļa jautājumu risināšanā, vērtējams ir konkrētās personas ienākumu līmenis.* Tomēr, lai iespēju robežās atrisinātu denacionalizēto namu īrnieku jautājumu, šīs personas ir iekļautas palīdzības reģistrā palīdzības saņemšanai dzīvojamās telpas izīrēšanai pirmām kārtām. Pašvaldībai normatīvajos aktos noteiktās autonomās funkcijas mājokļu politikas jomā īstenošanai ir pienākums iespēju robežās ieguldīt savus resursus un kontrolēt to

efektīvu izlietojumu. No iepriekš minētā secināms, ka denacionalizēto māju īrniekiem valstī tika izveidots tiesību aizsardzības mehānisms, lai palīdzētu risināt mājokļa jautājumu.

Jāatzīst, ka kopš denacionalizācijas procesa uzsākšanas ir pagājuši vairāk nekā 20 gadi, bet situācija ar šo namu īrniekiem nav atrisinājusies. Tiesībsarga ieskatā denacionalizēto namu īrnieku problēmas risinājums ir politiska izšķiršanās, bet jāņem vērā arī Satversmes tiesas norādītais, ka, analizējot jautājumus, kas saistīti ar vienu īpašuma reformas sastāvdaļu – zemes reformu, secināms, ka „Latvijas valsts nav atbildīga par cilvēktiesību pārkāpumiem, arī par īpašuma nacionalizāciju, ko pusgadsimtu ilgajā laika posmā bija izdarījusi okupācijas vara. Latvijas Republikai nav iespēju un nav arī pienākuma pilnīgi atlīdzināt visus zaudējumus, kas personām nodarīti okupācijas varas darbību rezultātā”. Vienlaikus Satversmes tiesa ir uzsvērusi, ka, „atjaunojot neatkarīgās Latvijas tiesību sistēmu, likumdevējam, ievērojot tiesiskas valsts principus, bija pienākums veikt pasākumus, lai iespēju robežās izlīdzinātu arī iepriekšējā režīma nodarītos zaudējumus un atjaunotu taisnīgumu. Tomēr likumdevējam, izvēloties zemes reformas līdzekļus, bija jāpanāk iespējami taisnīgs līdzsvars starp dažādu sabiedrības locekļu pretrunīgajām interesēm” (Satversmes tiesas 2003. gada 25. marta spriedums lietā Nr. 2002–12–01, secinājumu daļas 1. punkts).

No minētā izriet, ka denacionalizēto namu īrnieku problēma valsts līmenī tika risināta, diskutējams ir jautājums, par to, cik tas bija efektīvi, tomēr kopumā jāatzīst, ka denacionalizēto namu īrnieki nevar paļauties uz pastāvīgu valsts aizsardzību mājokļa jautājumā. Valstij persona ir jāaizsargā pret tās mājokļa iznīcināšanu vai patvaļīgu izraidīšanu no mājokļa. Taču tiesības uz mājokli neuzliek valstij par pienākumu piešķirt par valsts līdzekļiem katram indivīdam mājokli pēc viņa pieprasījuma un vēlmēm. Indivīdam arī pašam ir jā rūpējas par mājokļa sagādāšanu, slēdzot dzīvojamās telpas īres līgumu vai iegādājoties dzīvojamo telpu īpašumā. Valsts pienākums ir sniegt palīdzību sociāli mazaizsargātām personām, kuras objektīvu iemeslu dēļ nespēj sevi apgādāt un iegūt mājokli nekustamā īpašuma tirgū. Tiesības uz mājokli pieder pie sociālajām tiesībām. Tā kā sociālo tiesību īstenošana ir atkarīga no valsts ekonomiskās situācijas un pieejamiem resursiem, tad minēto tiesību regulēšanas mehānisms ir atstāts katras valsts likumdevēja ziņā, proti, valstij ir plaša rīcības brīvība, lemjot par sociālo tiesību jautājumiem.

Ņemot vērā iesniegumā izteikto lūgumu un faktu, ka vadošā valsts pārvaldes iestāde mājokļu politikas jomā ir Ekonomikas ministrija, iesniegums zināšanai tiek nosūtīts Ekonomikas ministrijai.

Pielikumā: Latvijas denacionalizēto un municipālo māju īrnieku un dzīvokļu īpašnieku asociācijas vēstules kopija uz 1 lp. (tikai pirmajam adresātam).